

PROFESORUL UNIVERSITAR MIHAIL MUNTEAN – OMUL VREMURILOR OBSCURE

Ion NICULIȚĂ

University professor Mihail Muntean – the man of obscure times

Summary: *University professors have had and still have a special importance in the professional training of students and only some of them, the best ones, teach students where to look, while giving them the freedom to discover and know in their own style. One such professor was Mihail Muntean - professor and dean of the Faculty of History of the State University of Moldova. Using the documents from the personal file, which is kept in the institutional archive of the State University of Moldova, the author restores, especially based on personal memoirs, the professional and academic career of professor, educator, dean and scientist Mihail Munteanu.*

Keywords: *Chisinau State University, Faculty of History, Mihail Muntean, University professor.*

Apărut pe lume în 22 septembrie anul 1922 în satul Cioburciu din Transnistria, regiune ce a înfruntat toate vicisitudinile provocate de războiul civil din Rusia sovietică în care fusese încorporată, colectivizarea, mizeria celui de al Doilea Război Mondial și repercusiunile lui manifestate prin dezastre, foamete cumplită, cât și prin suspiciunea totală – boala incurabilă a societății sovietice. În asemenea circumstanțe era nevoie de o acomodare subtilă pentru subzistență, ce putea fi realizată prin munca asiduă și o disciplină lăuntrică drastică ca să nu dea bănuieli pentru careva suspiciuni. Lipsită de o copilărie și adolescență normală, generația distinsului profesor Mihail Muntean s-a maturizat înainte de vreme. După terminarea cu brio a școlii de șapte clase din satul natal se înscrie la cursurile pregătitoare „Rabfak” pe care, de asemenea, le termină cu mențiune. Este înmatriculat în anul 1939 ca student la Facultatea de Istorie a Institutului Pedagogic Moldovenesc de la Tiraspol.

• *Mihail Muntean. Fotografie din dosarul personal. Arhiva instituțională a Universității de Stat din Moldova.*

Însă în anul 1940 e „chemat la oaste”, de unde întâmpină războiul. Se părea că nu poate exista o nenorocire mai mare decât războiul. Însă în URSS s-au atestat altele și mai drastice. Spre exemplu, ostașul Mihail Muntean, împreună cu mulți alți moldoveni, au fost rechemati din armată, fiind trimiși la munci silnice în spatele frontului. Acest ordin special, semnat de Stalin, avea scopul de a curma predarea în masă a soldaților moldoveni/basarabeni trupelor române și nu numai. Această pedeapsă era cu bătaie lungă, fiindcă ea se răsfrângea asupra tuturor rudelor celui rechemat de pe front. Moldovenii transnistreni au trimis o petiție comandantului suprem Iosif Stalin în care, în baza documentelor anexate, demonstau că ei nu au locuit în Regatul Român, ci sunt cetățeni fideli ai statului sovietic.

Întors pe linia întâi, tanchistul Mihail Muntean participă la mai multe lupte crâncene, în martie 1942 fiind grav rănit. A fost transportat la spitalul militar din orașul Qaragandy (Karaganda, Kazahstan), unde s-a aflat până în octombrie 1942. Țintuit pe patul spitalului, sergentul Mihail Muntean solicita actele sale de student de la institutul în care a fost înmatriculat și deja în luna octombrie devine student al Institutului Învățătoresc din Karaganda. Însă această instituție nu satisfacea năzuințele viitorului profesor universitar. Retrăgându-și actele, el se înmatriculează la Universitatea „Taras Șevcenko” din Kiev, universitate evacuată în orașul Qyzylorda (Kâzâl-Orda) din Kazahstan. Absolvind cu *Diplomă roșie* această prestigioasă instituție de învățământ superior din Uniunea Sovietică, în anul 1946, proaspătul absolvent este recomandat în doctorantură, fiind angajat concomitent și în funcția de asistent la catedra Istorie a Uniunii RSS. Din această universitate l-a ademenit Iachim Grosul, proaspătul decan al celei mai noi instituții de studii superioare din RSS Moldovenească – Universitatea de Stat din Chișinău. Iachim Grosul l-a convins să se transfere la Universitatea de Stat din Chișinău, unde, începând din anul 1947 și până la plecarea prematură în neant, a activat prestigiosul savant și profesor universitar Mihail Muntean.

Toate treptele educaționale, începând cu școala medie incompletă, „rabfak-ul”, universitatea – le-a onorat cu brio, acumulând numărul maxim de puncte. Sârguința, tenacitatea, munca asiduă fără preget au constituit în-

totdeauna un credo al acestui Om. Nu credem că actualmente s-ar găsi un alt specialist în spațiul românesc, care să fi studiat atât de minuțios principalele arhive din Moscova, Sankt-Petersburg, Kiev, Odessa, Minsk și, desigur, din Chișinău.

Deși semnatarul acestor rânduri, timp de un sfert de secol s-a aflat în preajma prestigiosului cărturar, la început fiindu-i student, apoi coleg de breaslă, nu pretind că sunt în stare să însăilez un amplu portret al marelui dispărut. Aceasta ar fi o realizare a celor mai apropiați discipoli, care nu sunt puțini la număr.

Îmi asum doar responsabilitatea să afirm că un ins mai muncitor, onest, fidel, de o principialitate incomparabilă și modestie inconfundabilă, în întinsa mea viață nu am întâlnit. Cine știa că sergentul Mihail Muntean pentru fapte eroice a fost decorat cu ordinul „Slava” – cea mai înaltă distincție ostășească, că a fost deputat în Consiliul orășenesc, șeful sectorului știință și educație în CC al PCM. De câte ori a fost văzut purtând ordinele și medaliile – răsplata sângelui vărsat pe câmpul de luptă? Mihail Muntean nu era printre cei ce se insistau să fie la festivități în primele rânduri sau să se manifeste cu orice prilej prin luări de cuvânt.

În anii de studenție eram bucuroși dacă la adunările comsomoliste obligatorii era prezent și decanul facultății, profesorul Muntean – înseamna că ședința va fi scurtă. Deviza lui era: să lucrăm, nu să vorbim. Decanul Mihail Muntean nu prea iubea activiștii comsomoliști și sindicali, care veșnic se adunau în preajma decanatului. „Nu aveți ce sta lângă decan, voi trebuie să fiți cu cei care v-au ales în calitate de conducători – cu studenții” – era în permanență îndemnul decanului.

Mulți considerau că profesorul Muntean, a fost interesat doar de problemele social-economice ale Principatului Moldovei din sec. XIX. Numai persoanele ce i-au stat în preajmă știu ce inimă curajoasă și iubitoare avea acest om. Profesorul nostru a fost primul, care în anul de studii 1947-1948 era titularul cursului de *Istorie a URSS*, ținut în limbile rusă și română. De remarcat faptul că mediul lingvistic, în general, și cel român, în particular, era mai mult decât bizar. Lipsa completă de literatură artistică, nu mai vorbim de cea istorică, a dus la utilizarea unei limbi stâlcite. Lupta contra românilor nu a încetat nicicând în Moldova Sovietică. Anume în așa circumstanțe s-a format generația profesorilor Iachim Grosul, Andrei Grecul, Afanasie Repida, Mihail Muntean și alții. Nu ne rămâne decât să admirăm îndrăzneala, ambiția, dar și truda depusă de acești oameni, care în baza vocabularului redus și-au asumat responsabilitatea de a ține prelegeri în „moldovenește”. În ordinul

rectorului Ivan Leonov din august 1949 se stipula: „... În legătură cu faptul că tov. Muntean M.P. este al doilea an titularul unui curs și nu a unui oarecare, ci predat în limba moldovenească... considerăm că este greșit să-l ținem pe postul de lector. El trebuie avansat în funcția de lector superior”¹. Rezultă că predarea în limba română era considerată de autoritățile Universității de Stat din Chișinău o curiozitate ieșită din comun, deși această instituție de învățământ fusese creată pentru formarea „cadrelor naționale”.

Paradoxul acestui ordin constă în faptul că el reflectă mentalitatea și modul de a percepe realitatea de către oficialități. De menționat că atitudinea stupidă față de limba națiunii dominante nu s-a schimbat pe parcursul vremii. Imediat după proclamarea independenței, la o ședință ordinară a Senatului universitar, rectorul a întrebat cum să procedeze, în ce limbă să desfășoare ședințele? „În română!” au vociferat cei din sală. „În nici un caz!” a replicat isteric profesorul universitar Ludmila Donețkih. „Această limbă nu dispune de vocabularul literar respectiv”, afirma absolventa universității noastre, care, lucrând la universitate peste 40 de ani n-a însușit nici o iotă din graiul acestui popor.

Prin urmare, insistarea profesorului Mihail Muntean de a ține cursurile în limba maternă e confirmată prin cererea de angajare, depusă la 1 septembrie 1947. Prelegerile profesorului Mihail Muntean erau bazate pe documentele de arhivă, care erau în cele mai frecvente cazuri inedite, pe acte vechi sau alte surse, în detaliu „descotorosite” astfel, ca nouă, studenților, să ne dispară plictiseala, moleșeala, oboseala. Memoria mi-a păstrat un caz despre modul cum profesorul Muntean ne învăța metodologia de studiere a actelor juridice medievale. Astfel, un articol din documentul „Ruscaia Pravda”, consacrat „drepturilor omului”, stipula: „А ещѣ убьѣт муж мужа, то платитъ 3 гривны душегубство” (Dacă un bărbat va ucide un alt bărbat – să plătească 3 grivne de suflet). Profesorul, dorind să ne învețe cum se face analiza critică a unui document, ne-a invitat să interpretăm singuri această lege, fără a ne indica la ce momente trebuie să acordăm mai mare atenție. Dar articolul respectiv era foarte sec, în spiritul vremii, și nu prevedea cazurile, motivele, nu preciza care ar fi plata dacă victima era femeie etc. Deși prelegerea profesorului Muntean avea forma unui monolog, noi, studenții de la curs, eram implicați în procesul de judecată de parca ne aflam în Rusia Kieveană. În asta și constă măiestria oricărui profesor. Era școală excelentă de însușire a metodelor de cercetare.

¹ Arhiva Universității de Stat din Moldova (AUSM), Fond (F.) 1, inventar (inv.) 8, dosar (d.) 1029-a, fila (f.) 23.

Cumsecădenia decanului Mihail Muntean era proverbială. Era foarte atent față de nevoile studenților. Nu au fost cazuri când decanul Muntean să fi refuzat studenților cererile de a lipsi la sărbătorile oficiale, unde prezența era obligatorie, pentru a-și vizita între timp părinții. O grijă deosebită manifesta față de facultate. În perioada mandatului de decan în anii 1957-1960, Mihail Muntean a contribuit substanțial la „moldovenizarea” facultății. În acest scop, a fost angajat un nou cadru didactic, V. Storojuc absolvent al unui liceu din București, care știa nu numai limba literară română, dar și cum se poartă costumul, lucrul ce lipsea majorității profesorilor.

În cadrul seminarului *Istoria PCUS*, grupa noastră a abordat problema respectării prevederilor articolului din programul partidului, redactat de V.I. Lenin, despre dreptul națiunilor la utilizarea limbii materne în procesul de instruire, referindu-ne la faptul că unele cursuri, precum *Istoria societății primitive*, ni se preda în limba rusă. Conducea seminarul conferențiarul V. Legasi, secretarul comitetului de partid al Universității, transnistrean și veteran de război, dar și om de omenie. Așa zisul conflict, discutat în decanat de conferențiarul Legasi și decanul Muntean, s-a finalizat cu invitarea unui lector de la Institutul Pedagogic de Stat din Chișinău, care cunoștea limba română, pentru a citi acest curs. Invitatul era Vladimir Potlog, un bărbat chipeș și cu maniere de aristocrat înnăscut, cu un timbru atât de plăcut și irepetabil al vocii încât prelegerile acestui profesor aveau un succes fulminant. De la profesorul Potlog am însușit o sumedenie de noțiuni corecte în limba română, printre care și cea de „gintă erocheză”. Așa de mult ne-a impresionat că între noi îl numeam „gintă erocheză”.

Profesorul, decanul, șeful catedrei Mihail Muntean, în întreaga lui activitate, acorda o atenție deosebită pregătirii studenților și a colaboratorilor tineri – viitorului facultății. Studentul care manifesta interes pentru cercetare din primul an de studii, era capturat de profesorul Muntean, care îi oferea mai multe subiecte de cercetare, documente din dosarele de arhivă, sau chiar punându-i la dispoziție materialele de arhivă selectate de el însuși de la Moscova, Sankt-Petersburg, pe care le vizita regulat. Era permanent tăcut, dar foarte punctual și disciplinat. Mihail Muntean participa la toate activitățile universitare, dar întotdeauna era retras și indiferent față de vreo carieră politică sau partinică. Acestea din urmă l-ar fi propulsat și i-ar fi făcut ascensiunea, chiar și științifică, mai ușoară, dar profesorul Muntean, deși dădea impresia unui ireproșabil executor al indicațiilor oficialităților, se ținea departe de autoritățile de partid și de stat. Numai că sub masca unui om calm și mulțumit de toate se ascundea o fire vibrantă, vulcanică, gata în orice moment să erupă. Disciplina, practică din frageda copilărie și formată de

circumstanțele obscure ale vremii caracteristice regimului totalitar, îl țineau în chingile calmului.

Au fost momente, însă, când frâna nu mai rezista. În a doua jumătate a anilor '80 ai secolului trecut, subsemnatul, îndeplinea funcția de șef al comisiei la examenele de admitere la secția cu frecvență redusă. Printre multiplele grupe de candidați era una suplimentară din opt locuri la specialitatea *managementul comerțului*. Erau vreo 79 de candidați pentru a ocupa cele opt locuri bugetare, fapt care relata despre o concurență acerbă. Nu am dovedit să ies de la instructajul obișnuit pentru comisia de admitere într-o școală superioară sovietică, că am fost înconjurat de o sumedenie de „suporțeri”, care în mod obedient cereau protecție pentru ruda/clientul său. Numai rectorul nu mi-a cerut nimic, în rest, mulți lucrători ai Universității au avut câte o „rugămintă”. În afara campusului mă așteptau și mai multe persoane – unii îmi transmiteau bilețele cu numele celui care trebuia protejat, alții chiar insistau să-i „ajut”. Năucit, am mers spre catedră, unde îl întâlnesc pe profesorul Muntean. Văzându-mă în așa stare, s-a interesat ce s-a întâmplat. I-am povestit despre situația în care m-am pomenit, adică despre faptul că portofelul meu este plin de bilețele și că numai să le citesc, mi-ar răpi multă vreme. Și ce ai de gând să faci? - mă întrebă fostul meu decan. Nimic, îi răspund. Și atunci, profesorul Muntean mi-a relatat o poveste, care m-a ajutat să iau decizia.

„Înainte, mi-a zis Mihail Muntean, examenele erau o competiție egală a candidaților! Dar acum.... Ar fi bine să rămâi imparțial și surd la toate aceste „rugăminți”. Numai nu idealiza trecutul. În vremea când eram decan, toată comisia de admitere la Facultatea de Istorie și Filologie a Universității eram eu și un asistent, ales dintre doctoranzi. După ce se încheiau examenele de admitere, noi mergeam în concediu. Și când intram la anul I în septembrie - în sala de curs erau cu totul alți tineri. Nici pe unul nu-l văzusem la examenul de admitere! După doi ani de astfel de „halucinații” mi-a venit ideea să mă adresez la medic, bănuind că sunt bolnav și că boala mi se trage de la rana care m-a făcut invalid. Tocmai atunci mi-a făcut o vizită mama, care m-a rugat pentru o nepoțică de-a ei ce voia să învețe la secția de Limbă și literatură moldovenească. Am promis mamei că voi încerca să o susțin pe această fată, doar să vină la Chișinău cu o săptămână mai devreme ca să-i organizez niște consultări cu colegii de la litere. Zis și făcut. Doar că fetița și-a mai adus cu ea alte două prietene. Toate trei au susținut bine probele acumulând câte 19 puncte din 20 posibile. Mulțumit, eu am plecat la odihnă și când m-am întors la sfârșitul lui august, am trecut pe la mama să o vizitez. Mama m-a luat

la probozit că dacă știau că nu le pot ajuta să devină studente la Universitate, fetele ar fi mers la altă instituție. Mama nu mi-a acceptat explicațiile. Cu o mașină de ocazie ajung noaptea la Chișinău și intru direct la rector. Discuția a fost pe tonuri grave. Rectorul a priceput că eu îl bănuiesc în vinderea locurilor la admitere. Mi-a promis că a doua zi va fi ordinul de înmatriculare cu bursă și cămin. Bine, pe ale mele le-am aranjat, da ceilalți ? a încheiat cu tristețe domnul Muntean. Acum, în ce te privește, fă ce consideri că trebuie să faci”.

L-am ascultat și atunci și mai apoi m-am condus de povața lui în toată activitatea mea de 56 de ani în cadrul Universității de Stat din Moldova.

În alt caz l-am cunoscut într-o ipostază cu totul nebănuită. Ieșind de la curs, i-am întâlnit în fața catedrei pe profesori Mihail Muntean și Afanasie Repida, șoșotind împreună – un lucru nemaivăzut până atunci. Ca să nu-i deranjez, le-am dat binețe și am sporit pasul. Însă profesorul Muntean, ridicând vocea, îi zice profesorului Repida: „Tânărul nostru coleg de când a devenit șef de catedră, nu mai are gust de vorbă cu profesorii de rând”. Cărându-mi scuze, am încercat să explic, dar amândoi au zâmbit și luându-mă de braț au continuat discuția, axată pe soarta unui coleg de studenție a domnului Muntean, academicianul E. Șevcenco.

În acea perioadă, sovieticii duceau în Ucraina o lupta aprigă contra naționalismului, care, se spunea, ar fi fost tolerat de secretarul comitetului central al partidului comunist Petro Shelest. După ce acesta din urmă a fost destituit din funcția de prim-secretar al CC al PC al Ucrainei, au zburat și alte capete, printre care și al proaspătului director al Institutului de Arheologie. Neavând printre arheologi cadre de nădejde, director a fost numit academicianul E. Șevcenco, care se ocupa de istoria Ucrainei din perioada Radei de la Pereslavli. Dispunând de posibilitatea de a publica, noul director editează o amplă monografie în care, pe bază de documente, unele inedite, demonstrează că activitatea lui Bogdan Hmelnițki a fost în detrimentul economic, cultural și politic al Ucrainei. Monografia a avut efectul unei bombe în știința și politica sovietică, chiar dacă tirajul a fost sechestrat. Dar ce-l aștepta pe autor?

Aflând miezul discuției între aceștia, cum consideram noi, cei mai tineri, piloni de nezdruncinat ai sistemului sovietic, fără să-mi dau seama am replicat „Mihail Pavlovici, de ce colegul dumneavoastră de studenție, ajuns academician, și-a permis o asemenea constatare prin care și-a băgat gâtul în laț?”. După o pauză, ambii profesori m-au privit compătimitor, iar domnul Muntean a replicat cu o ciudată înverșunare: „Nu înțelegi, oare, că vine o

vreme, când trebuie să pui pe hârtie adevărul, dacă nu pentru noi, cel puțin pentru generațiile viitoare?”

Sincer să fiu m-am cam fâstâcit auzind așa ceva din gura profesorului Muntean. Reieșea că eu eram pilonul regimului totalitar, și nu ei, cei care au apărut cu arma în mână idealurile comuniste. Ce vremuri obscure! Văzând confuzia mea, Afanasie Repida, după ce și-a fumat cu patimă jumătate din țigareta indispensabilă, a spus cu glas liniștit: „Noi toți suntem prizonierii circumstanțelor”.

După această întâmplare îi priveam cu alți ochi, cu pietate și mult respect pe acești profesori și colegi ai mei, fiindcă ei înțelegeau mai multe decât noi. Astfel s-a adeverit: societatea are mai multe nuanțe decât cele propagate de doctrina comunistă. Mihail Pavlovici Muntean și generația lui, care a trecut prin vremuri și prin ani, între îngeri și dușmani, și-a urmat menirea.

prof. Ion NICULIȚĂ,

Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova,
str. Alexei Mateevici 60, Chișinău, Republica Moldova.
e-mail: ion_niculitsa@yahoo.com